

SITNE SUBVENCije A KRUPNA GREŠKA

Početak juna, srpska Vlada se suočila sa pobunom farmera. Farmeri su protestovali šest dana blokirajući puteve u Vojvodini (severna pokrajina Srbije poznata po poljoprivrednoj proizvodnji). Razlog za pobunu farmera bila je promena politike Ministarstva poljoprivrede i trgovine koje je ukinulo odluku o isplati državnih subvencija za posede do 100 hektara. Tokom marta meseca u okviru rekonstrukcije Vlade Republike Srbije došlo je do promene na čelu ministarstva poljoprivrede. Umesto **Saše Dragina**, dotadašnjeg ministra iz Vojvodine, na čelo ministarstva je došao **Dušan Petrović** koji potiče iz centralne Srbije. Mesto odakle potiče bivši i sadašnji ministar pokazaće se važnim u nastavku naše priče. Činjenica da i bivši i sadašnji ministar poljoprivrede potiču iz iste političke partije – Demokratske stranke (DS) predsednika Srbije Borisa Tadića, takođe će biti važna za razumevanje priče o pobuni farmera.

Priča je, dakle, počela kada je Vlada Srbije, na predlog novog ministra poljoprivrede, odlučila da ukine ratarima subvencije za imanja do 100 hektara koje su bile predviđene budžetom za 2011. godinu. Obrazloženje za ovakvu odluku je bilo da „nema novca u budžetu“. Za ratare je to bila šokantna vest.

Jednostavno, oni su računali na državne subvencije kada su planirali proizvodnju početkom godine. Zato je odluka da se subvencije, koje je država počela da isplaćuje, ukinu, bila neodgovorna kako prema samim ratarima, tako i prema poljoprivredi kao jednoj od najvažnijih privrednih grana u Srbiji. Takva

nepromišljena i neodgovorna odluka jednostavno morala je da izazove reakciju ratara. Par dana kasnije počinju protesti ratara u čitavoj zemlji. Ministarstvo poljoprivrede shvata kakvu će reakciju izazvati svojom odlukom i koriguje svoju odluku o subvencijama – odlučuje da nastavi sa isplatom subvencija za domaćinstva veličine do 30 hektara.

Ideja Ministarstva poljoprivrede sa promenom odluke je bila da podele ratare. Naime, većinu ratarskih poseda u Srbiji čine mali posedi – do 30 hektara, a prosečna površina poljoprivrednog imanja u Srbiji je 3,2 hektara. U Srbiji postoji 778.841 poljoprivrednih gazdinstava, a od tog broja oko 440.000 se nalazi u registru Ministarstva poljoprivrede. Tokom prošle godine je 74.901 gazdinstvo koristilo subvencije od 14.000 dinara po hektaru. Od tog broja svega osam hiljada domaćinstava ima površinu od 30 do 100 hektara. Čak 55 hiljada registrovanih domaćinstava ima površinu do 10 hektara.

Dakle, Ministarstvo je smatralo da će ugušiti proteste ako zadrži subvencije za skoro 90 odsto gazdinstava. Međutim, nije bilo tako.

Prvo, odlukom da nastave sa isplatom subvencija za domaćinstva do 30 hektara pokazali su da novca ipak ima u budžetu i time pokazali da je obrazloženje za ukidanje subvencija “da novca nema u budžetu” bilo netačno. Drugo, onaj ko je donosio

odluku nije razmišljao o geografiji, odnosno o činjenici da se skoro svih osam hiljada domaćinstva sa površinom od 30 – 100 hektara nalazi u – severnoj srpskoj pokrajini Vojvodini. To znači da su se posle odluke Ministarstva intenzivirali protesti u Vojvodini, a to više nije bila samo pobuna farmera, već je postao i politički problem.

Farmeri koji imaju posede od 30 do 100 hektara su bogatiji seljaci, odnosno “gazde” kako ih naziva seoski proleterijat. Oni su organizovani u svoju asocijaciju koja se pokazala veoma snažnom i koja je u stanju da odbrani interese svojih članova. Dakle, bogati vojvođanski farmeri su počeli sa blokadom puteva. Policija im nije dozvolila da blokiraju autoput Beograd – Novi Sad (Novi Sad je glavni grad severne pokrajine Vojvodine), kao i da sa traktorima dođu do Beograda kako bi protestovali ispred Vlade. Farmeri su zato blokirali ostale puteve po Vojvodini tako uspešno da su pojedini gradovi bili “odsečeni” od sveta. Tokom nekoliko dana koliko je trajala blokada bilo je nekoliko manjih i sporadičnih sukoba sa policijom, ali su farmeri pokazali da su veoma dobro organizovani. Bilo je jasno da je takvo stanje neodrživo. Čekalo se ili da Vlada popusti ili da policija razbije blokade gradova koje su počele da remete normalan život građana u blokiranim gradovima, da utiču na rad ostale privrede, kao i snabdevanje stanovnika.

Vojvodina je severna pokrajina Srbije koja uz Beograd predstavlja najbogatiji i najrazvijeniji deo zemlje. Nazivaju je “žitnicom” Srbije zbog

veoma razvijene ratarske proizvodnje koju omogućava takva konfiguracija terena da u ovoj pokrajini skoro da nema planine. Vojvodina uživa posebnu autonomiju u okviru Srbije koja joj omogućava da ima svoju skupštinu i vladu, kao i veliki deo izvornih nadležnosti. Većinu stanovnika od oko dva miliona na teritoriji Vojvodine čine Srbi (Srbi - 65,05 odsto, Mađari - 14,28 odsto, Slovaci - 2,79 odsto, Hrvati - 2,78 odsto...) tako da ova posebnost nema etničku dimenziju. Međutim, Vojvodina predstavlja posebnu geografsku i kulturnu celinu.

Većina stanovnika Vojvodine smatra da region treba da ima ekonomsku autonomiju.

Pored toga, na teritoriji Vojvodine postoji i nekoliko regionalnih političkih stranaka koje su u koaliciji sa Demokratskom strankom predsednika Borisa Tadića. Demokratska stranka je na vlasti u Vojvodini ali, kao i u državi, njena vojvođanska organizacija ima posebnu autonomiju u okviru stranke. Na čelu pokrajinske organizacije DS-a se nalazi **Bojan Pajtić** koji je i potpredsednik DS-a. Pajtić je i pokrajinski premijer. Zbog svega ovoga, činjenica da protestuju samo farmeri iz Vojvodine morala je da dobije političku konotaciju.

Vojvođanski premijer, ali i potpredsednik vladajućeg DS-a, Bojan Pajtić se sastao sa predstavnicima farmera koji su protestovali 31. maja i preneo im da “**pokrajina nema nadležnost nad policijom i da samim tim ne može da im pomogne u nameri da se zapute u Beograd i iskažu svoje negodovanje ispred Vlade Srbije**”. Pajtić je farmerima

“pružio podršku i razumevanje za njihove zahteve u vezi sa subvencijama”. Istog dana je predsednik Srbije i predsednik Demokratske stranke **Boris Tadić** izjavio da nema novca u budžetu za subvencije krupnim poljoprivrednim gazdinstvima? **"Kada bi bilo više novca, mogli bi više i da raspodelimo i ja molim za razumevanje vlasnike krupnih gazdinstava da razumeju realnost ekonomske situacije u Srbiji danas"**, rekao je Tadić. "Niko ne može da očekuje da će država da nadoknadi nekonkurentnost, nedostatak kvaliteta i nemogućnost plasmana proizvoda na međunarodno tržište putem subvencija", istakao je predsednik Srbije.

U medijima se moglo pročitati da je u pozadini protesta poljoprivrednika sukob Bojana Pajtića i ministra poljoprivrede Dušana Petrovića, što je vrlo brzo demantovano iz vrha Demokratske stranke kojoj obojica pripadaju. Naime, do rekonstrukcije Vlade u martu ove godine, na čelu ministarstva poljoprivrede se nalazio ministar Saša Dragin koji je iz Vojvodine i veoma je blizak Pajtiću. Dolaskom Dušana Petrovića na čelo Ministarstva poljoprivrede, vojvođanski DS je izgubio kontrolu nad ovim resorom. Činjenica da su protestovali farmeri iz Vojvodine, da su dobili podršku vojvođanskog premijera i potpredsednika DS-a Bojana Pajtića u trenutku kada su suprotne izjave davali predsednik Srbije i DS-a Boris Tadić, kao i ministar poljoprivrede i potpredsednik DS-a Dušan Petrović, morala je da izazove špekulacije o sukobu u okviru samog DS-a po "ratarskom pitanju".

Na ovaj način je Vlada dovedena u gotovo nemoguću poziciju iz koje je mogla da izađe samo na dva načina – represijom prema

vojvodjanskim farmerima ili prihvatanjem njihovih zahteva.

Ostaje pitanje koliko je represija bila moguća, jer se na čelu policije nalazi **Ivica Dačić** koji je predsednik Socijalističke partije Srbije (SPS) – manjeg koalicionog partnera DS-a. Dačićeva stranka uživa snažnu podršku na selu i malo je verovatno da bi on rizikovao smanjenje rejtinga svoje stranke zbog sprovođenja nepopularne mere – represije nad farmerima. U takvoj situaciji, Vladi nije preostalo ništa drugo nego da prihvati zahteve farmera, pronade novac i subvencioniše sva imanja do 100 hektara. To je i učinjeno nekoliko dana kasnije na sastanku kome su prisustvovali predsednik Srbije Boris Tadić, premijer Mirko Cvetković, resorni ministri i predsednici stranaka vladajuće koalicije. Situacija je bila toliko dramatična da je odluka sa tog sastanka saopštena građanima usred noći, tako što je prekinut program državne televizije. Ministar poljoprivrede Petrović predložio Vladi da se subvencije isplate i ratarima koji imaju imanja do 100 hektara, što je Vlada na telefonskoj sednici usvojila. Predsednik vlade Vojvodine Bojan Pajtić, koji nije prisustvovao sastanku na kome je doneta odluka o isplati subvencija, izjavio je da je ishod povoljan i za Vladu i za poljoprivrednike. **„Dobro je da je postignut ovakav sporazum i da su tenzije smanjene, jer će poljoprivrednici dobiti onoliku količinu sredstava koju su i planirali“**, rekao je Pajtić. Tako je vladajuća Demokratska stranka sačuvala jedinstvo po ratarskom pitanju.

Ne treba zaboraviti da je upravo ova stranka u kampanji za izbore 2008. godine obećavala

subvencije od "100 evra po hektaru". Ova subvencija je isplaćivana samo prve godine formiranja Vlade posle izbora 2008. godine.

Jedan problem u srpskom poljoprivredi je rešen, ali očigledno je da ovoj za Srbiju veoma važnoj grani privrede preti kolaps.

Jasno je da je dogovor zemljoradnika i Ministarstva poljoprivrede i trgovine o isplati subvencija iznuđeno rešenje koje ne može biti dugoročno, pa će, ukoliko ne budu donete ozbiljne mere agrarne politike, ponovo doći do bunta nezadovoljnih seljaka. To potvrđuje i profesor Poljoprivrednog fakulteta u Beogradu **Miladin Ševarlić** koji smatra da je dogovor poljoprivrednika i vlade "**iznuđeno pomirenje**" i da će se, bez dugoročnog rešenja, problemi manifestovati i u narednom periodu. Ševarlić je ocenio da će "**doći do pobune ogromnog dela proizvođača Srbije koji ne dobijaju ni dinara subvencija**", a koji, prema njemu, obuhvataju 83,3 odsto registrovanih poljoprivrednih gazdinstava. Prema Ševarliću, procenjuje se da posedi površine od 10 do 100 ha obuhvataju oko 19.000 gazdinstava i dobijaju oko 80 odsto ukupnog iznosa subvencija po hektaru.

Ševarlić je napomenuo i da je u 2009. bilo svega 84.000 korisnika subvencija, u 2010. 10.000 manje, a da će, prema procenama Ministarstva poljoprivrede i trgovine, taj broj u ovoj godini biti još manji. Profesor je kazao da se zalaže za ponovno uvođenje davanja svim registrovanim gazdinstvima, ali po određenim kriterijumima, uključujući i razlike u nivou subvencija prema klasi zemljišta. "**Srbija mora napraviti temeljnu analizu agrarne**

politike, jer praktično imamo Ministarstvo poljoprivrede i koncept agrarne politike koji tangira samo jednu desetinu privrednih subjekata (u poljoprivredi) i sa takvim konceptom, naša zemlja nema šta da traži u pridruživanju i harmonizaciji sa zajedničkom agrarnom politikom", zaključio je Ševarlić.

Stručnjaci se boje da će popuštanje Vlade pred ratarima dovesti do daljeg smanjenja subvencija države u stočarstvo. Naime, Srbija se tokom 2010. godine suočila sa nestašicama mleka i mesa upravo zbog nerentabilnosti proizvodnje. Ministarstvo je zato sa smanjenim sredstvima koje ima pokušalo da pomogne svima – i ratarima, i stočarima.

Sada će deo novca koji je bio planiran za subvencije stočarima biti isplaćem **krupnim poljoprivrednim gazdinstvima**. Ipak osnovni problem je u tome što Vlada nije prepoznala u poljoprivredi privrednu granu koja može da bude oslonac razvoja Srbije.

I pored toga što je nedavno predsednik Republike poljoprivredu nazvao "**srpskom naftom**" država ne ulaže sredstva u razvoj ove grane privrede. Srbija ima suficit u poljoprivrednoj razmeni sa svetom. Tokom 2008. godine izvoz je bio blizu dve milijarde dolara, a uvoz 1,5 milijardu dolara. Suficit jeste za pohvalu, ali čak 62,5 odsto našeg poljoprivrednog iznosa odnosi se na zemlje bivše SFRJ, manji deo na zemlje CEFTA, a tek zanemrljiv deo poljoprivrednih proizvoda se plasira na tržište EU. Evropska unija po jednom stanovniku u agrar ulaže 130 dolara godišnje, a Srbija svega 29 dolara. Srbija

raspolaze sa 5,11 miliona hektara poljoprivrednog zemljišta. Prema procenama stručnjaka, Srbija bi unapređenjem poljoprivredne proizvodnje mogla sama da nahrani preko 80 miliona stanovnika. Nažalost, Srbija se zadovoljava time da će, koliko god da rodi, ishraniti sopstvenu stanovništvo. Situacija u poljoprivredi je alarmantna. Nastavi li se ovako, Srbija će postati uvoznik hrane. Prošlogodišnja cena od 9 dinara za žito je bila tako mala da poljoprivrednik koji je imao prinos od 5 tona po hektaru nije mogao da vrati ni ono što je uložio. Otkupna cena mleka je tri puta manja od maloprodajne, dok su otkupne cene mleka u regionu i EU često veće od cena u prodavnici. Ako se to zna jasno je zašto danas u Srbiji ima pet puta manje muznih krava, nego pre dvadeset godina.

Jeftinije je da se kupi mleko od seljaka nego da se pije minaralna voda! Država mora politikom cena da zaštiti poljoprivredu, kao i da spase seljake od nakupaca i trgovaca koji žive na račun onih koji rade.

Poslednji je trenutak da se poljoprivreda proglašuje strateškom privrednom granom u Srbiji i da se kroz ulaganja u nju dođe do situacije da Srbija od nje živi, a ne samo da se hrani.

Savremene političke elite pokušavaju da razumeju svetske procese i da svoja društva na vreme pripreme da učestvuju u njima i da imaju koristi. Da će proizvodnja hrane, posebno zdrave, biti jedna od najvažnijih potreba naše planete vrlo je jasno. Da Srbija ima potencijale da ishrani deset puta više ljudi nego što ima stanovnika, takođe je jasno. Zašto

Srbija ne pokušava da iskoristi tu šansu - nikome nije jasno.

Naravno u siromašnoj zemlji kakva je Srbija ne može se očekivati da bude sredstava za poljoprivredu ako ih nema ni za druge vitalne stvari. Nedavno je objavljeno da je ekonomska slika današnje Srbije gotovo identična onoj od pre 40 godina, ako se posmatraju industrijska proizvodnja, plate i bruto društveni proizvod (BDP). Ekonomista Miroslav Zdravković je nedavno objavio da za "sadašnju prosečnu platu od 39.928 dinara može da se kupi skoro identična količina namirnica kao npr. 1972. kada je plata bila 1.550 dinara. Industrijska proizvodnja bila je veća u skoro svim granama koje su izvozile, ali mnogo manja u proizvodnji hrane i struje. Profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu Ljubodrag Savić potvrđuje da nam je industrija, naročito poslednjih 20 godina, u velikoj krizi. "Razumem zašto smo imali probleme u poslednjoj deceniji 20. veka, to je vreme koje nam je svima dobro poznato, vreme raspada, sankcija, ratova i industrija je tada stvarno ozbiljno izgubila korak. Ali je neprihvatljivo da je i nakon 2000. godine nastavila da se tako razvija. Neverovatno je da je stopa rasta industrijske proizvodnje od 2001. do 2008. iznosila svega 1,9 odsto godišnje, a istovremeno je stopa rasta BDP-a bila 5,4 odsto. I umesto industrije, razvijale su se usluge koje su beležile stopu rasta od 10 do 15 odsto na godišnjem nivou. I to je ta loša činjenica koja je dovela do toga da nam je industrijska proizvodnja na nivou iz 1970.", kaže Savić.

Sve to je posledica odnosa političkih elita prema državi koju smatraju sopstvenim plenom dobijenim na izborima. Neophodne

društvene i ekonomske reforme se iz godine u godinu odlažu, vlade se opredeljuju za neku vrstu prećutnog pakta sa građanima u okviru koga se troši više od onoga što se proizvede uz nadu da će neko drugi sa strane da plati te račune, a političke elite nisu spremne na ozbiljne i bolne društvene i ekonomske reforme.

Prošlo je jedanaest godina od demokratskih promena, a mnoge važne reforme nisu sprovedene. Sada se Srbija ponovo nalazi u izbornoj groznici, jer su sledećeg proleća opšti parlamentarni i lokalni izbori. Jasno je da vlast u izbornoj godini neće povlačiti nikakve nepopularne poteze. To znači da će sve reforme čekati bar još godinu dana. Pitanje je koliko Srbija još može da izdrži radeći manje nego što troši, živeći bolje nego što može i zavaravajući samu sebe?